

DOI: 10.33270/05267101.5
УДК 343.13

ТАРАН Олена*

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
03035, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4752-9924>;

ЧЕРНЯВСЬКИЙ Сергій

доктор юридичних наук, професор, проректор Національної академії внутрішніх справ
03035, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2711-3828>

Наукова доктрина кримінального процесуального права як інструмент верифікації наукових гіпотез

Анотація. У роботі досліджено верифікаційну функцію доктрини кримінального процесуального права, що полягає в перевірці наукових гіпотез на відповідність фундаментальним теоретичним засадам науки кримінального процесуального права. Доктрину проаналізовано не як завершену систему сталих положень, а як сукупність наукових знань, що знаходиться в постійному розвитку, зберігаючи при цьому послідовність і внутрішню узгодженість. Проаналізовано співвідношення доктринальної верифікації з емпіричною перевіркою та визначено пріоритет нормативних критеріїв над виключно прагматичними міркуваннями ефективності під час оцінювання наукових гіпотез, що пов'язано з природою кримінального процесуального права, а також істотними сутнісними відмінностями від інших галузей наукових знань. Доктринальну верифікацію здійснюють через систему критеріїв сумісності, узгодженості, телеологічної відповідності, що надають можливість оцінити не лише відсутність суперечностей з наявними знаннями, а й загалом здатність нової гіпотези до інтеграції в загальну теоретичну систему кримінального процесуального права. Акцентовано, що наукові гіпотези мають відповідати не лише змістовим доктринальним засадам, а й якісним характеристикам доктрини, головними з яких є аргументованість, доведеність й обґрунтованість. Досліджено проблему співвідношення доктринального консерватизму та наукового новаторства, що актуалізується у зв'язку з динамічним розвитком законодавства, правозастосування, новітніх технологій. Межі доктринальної верифікації визначають історичною обумовленістю доктрини, її національною специфічністю, внутрішньою неоднорідністю, зокрема через існування різних наукових шкіл, підходів, позицій. Проте постійно триває поступова трансформація доктрини під впливом переконливих наукових аргументів.

Ключові слова: доктрина; кримінальне процесуальне право; верифікація; наукова гіпотеза; правова доктрина; методологія.

Історія статті:

Отримано: 13.01.2026
Прийнято: 16.02.2026
Опубліковано: 31.03.2026

Рекомендоване посилання:

Таран О., Чернявський С. Наукова доктрина кримінального процесуального права як інструмент верифікації наукових гіпотез. *Наука і правоохорона*. 2026. Вип. 1 (71). С. 57–63. DOI: 10.33270/05267101.5

*Відповідальний автор

© Таран О., Чернявський С., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

Кримінальний процес як наука, зазначає М. А. Погорецький (2021), є особливим видом пізнавальної діяльності, що спрямований на розроблення об'єктивних, обґрунтованих знань про об'єкт пізнання. Предмет науки кримінального процесу – це лише ті компоненти, зв'язки та відношення між ними, які підлягають безпосередньому вивченню в конкретному дослідженні та є для дослідника визначальними.

Метою науки кримінального процесу є наукове пізнання, спрямоване на отримання нових знань про кримінальні процесуальні інститути, їх норми та кримінальні процесуальні відносини, які регламентуються цими нормами, для розроблення рекомендацій з удосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування (Pohoretskyi, 2021, p. 43).

Для науки кримінального процесуального права, як і для будь-якої галузі знань, що постійно розвивається, важливими є теоретико-методологічні орієнтири, які надають можливість не лише створювати нові теоретичні конструкції, а й перевіряти їхні обґрунтованість і відповідність наявній системі юридичного знання. У цьому контексті доктрина кримінального процесуального права є не просто сукупністю усталених наукових поглядів, вона є інструментом перевірки та оцінювання наукових гіпотез, що постійно з'являються. Проблема співвідношення наукових ідей (гіпотез) і доктринальних засад актуалізується в умовах трансформації кримінального процесуального законодавства та правозастосування, коли загострюється потреба у відповідних науково обґрунтованих рішеннях, а тому наукова верифікація є надзвичайно важливою.

У кожному випадку відсутність або неналежна перевірка наукових припущень створюють ситуацію, коли теоретичні концепції без належного обґрунтування претендують на статус наукового знання, а також можуть впливати на законотворчий процес і правозастосування, що створює ризики впровадження положень, які можуть суперечити базовим принципам кримінального процесу або порушувати системну цілісність процесуальної форми, натомість саме верифікація через доктрину мала б підвищити якість як наукових досліджень, так і законодавчих рішень та актів правозастосування, що на них ґрунтуються.

Водночас слід визнати, що доктрина як історично сформована система поглядів потребує періодичного, а головне – своєчасного перегляду й аналізу з погляду її можливостей та обмежень як критерію оцінювання наукових гіпотез. Адже іноді надмірна, категорична і безумовна орієнтованість на доктрину не є виправданою і може призводити до консерватизму науки, як наслідок – нові ідеї відкидатимуть не через їхню хибність, а лише через невідповідність

традиційним уявленням, що вкрай небезпечно в періоди значних змін у праві та суспільстві, коли справді необхідне переосмислення низки усталених положень. Водночас відмова від доктринального контролю може призвести до хаосу в науці, коли будь-яка ідея незалежно від її обґрунтованості, доведеності, аргументованості претендує на визнання. А тому важливим є постійне й ефективне виконання доктриною верифікаційної функції, але без перетворення на перешкоду для розвитку науки.

У ширшому контексті проблеми правової доктрини М. Панов (2022) зазначає: «Правова доктрина за своєю суттю є результатом (підсумком) наукових знань у сфері права. Вона в такому випадку визначає в концентрованому вигляді вищий теоретико-прикладний щабель отриманих знань як результат фундаментальних і прикладних досліджень. Водночас ці знання не можна розглядати як абсолютні, завершені й остаточні. Вони орієнтують на виявлення нових закономірностей у правовому регулюванні або на вдосконалення чи розвиток уже досягнутих знань».

У такому випадку положення доктрини, елементи її змісту, інші суттєві характеристики є інструментарієм подальшого наукового пошуку, отримання нових знань, які можуть розвивати, удосконалювати сучасну доктрину чи знаходити нові рішення та положення доктринального характеру» (Panov, 2022, p. 22).

Матеріали та методи

Питання ролі правової доктрини, її впливу на наукові дослідження, нормотворення, правозастосування та інші сфери, а також суміжну тематику вивчали Н. Добрянська (2025), Н. Клещенко (2022), М. Костицький (2020), Є. Євграфова (2010), М. Панов (2022), С. Максимов (2013), В. Нор та О. Капліна (2022), М. Теплюк (2022), М. Погорецький (2021), П. Рабінович, С. Рабінович й О. Панкевич (2023), С. Старикова (2018), І. Семеніхін (2009, 2012), О. Таран і Д. Шумейко (2025), О. Ющик (2021).

Результати цих та інших досліджень становлять вагомий внесок у теорію права та галузеві юридичні науки, формуючи концептуальне розуміння доктрини як самостійного правового феномену. Водночас актуальність подальшого вивчення цієї проблематики зумовлена необхідністю поглибленого аналізу механізмів впливу доктрини на різні сегменти правової системи в різних контекстах.

Отже, метою статті є аналіз доктрини кримінального процесуального права як інструменту верифікації наукових гіпотез, виявлення механізмів, критеріїв і визначення меж доктринальної перевірки нових теоретичних положень, що також передбачає оцінювання їх відповідності вимогам

аргументованості, доведеності, обґрунтованості, притаманних доктрині.

Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, що надають можливість відобразити природу й механізми доктринальної верифікації наукових гіпотез у кримінальному процесуальному праві.

Дослідження верифікаційної функції доктрини кримінального процесуального права зумовило потребу у зверненні до діалектичного підходу, оскільки предмет дослідження містить іманентну суперечність. Доктрина покликана забезпечувати стабільність наукового знання і водночас сама зазнає трансформацій під впливом нових ідей. Тому саме діалектична логіка дає змогу розглядати доктринальний консерватизм і наукове новаторство не як антагоністичні явища, а як взаємообумовлені сторони єдиного процесу розвитку наукового знання.

Визначення місця верифікаційної функції серед інших функцій доктрини та з'ясування її співвідношення з емпіричними способами перевірки наукових гіпотез потребувало системно-структурного аналізу, який дав змогу встановити ієрархію та взаємозалежність доктринальних положень різного рівня узагальнення.

Функціональний підхід потрібен для розмежування оцінної, конструктивної та селективної складових верифікаційного впливу доктрини на наукове знання.

Серед спеціально-юридичних методів слід виокремити формально-юридичний аналіз, за допомогою якого досліджували внутрішню структуру доктринальних критеріїв верифікації, а саме системної сумісності, телеологічної відповідності та принципової узгодженості.

Порівняльно-правовий метод залучено для зіставлення національної специфіки доктринальних засад із загальновизнаними міжнародними стандартами у сфері кримінального процесу.

Історико-правовий метод уможливив відстеження динаміки доктринальних положень, зокрема тих випадків, коли положення, що раніше вважали незаперечними, переглядали під впливом нових наукових аргументів.

Результати й обговорення

Інтенсивність змін кримінального процесуального законодавства та розвиток правозастосовної практики закономірно стимулює появу нових наукових гіпотез і загострює питання їхньої теоретичної обґрунтованості. У цих умовах доктрина набуває особливого значення як засіб перевірки нових теоретичних побудов, водночас верифікація не зводиться до формального зіставлення гіпотези з переліком усталених положень. Кожну нову ідею перевіряють на внутрішню несуперечливість, здатність органічно ввійти до наявної системи знань, а також на

спроможність пояснити ті явища, що раніше залишалися поза увагою дослідників.

Щоразу, коли дослідник висуває нову ідею, скажімо, про природу певного процесуального інституту або механізм його функціонування, її неминуче зіставляють з тими доктринальними уявленнями, що стосуються як загальних принципів кримінального процесу, так і конкретного інституту та суміжних категорій. У цьому сенсі доктрина виконує роль своєрідної системи координат, у межах якої визначають теоретичну допустимість нових побудов. Гіпотеза, що органічно вписується в доктринальні засади, має суттєво ширші перспективи не лише щодо визнання науковою спільнотою, а й щодо впливу на законодавчу та правозастосовну практику. Натомість ідея, яка вступає в конфлікт із фундаментальними доктринальними положеннями, натрапляє на спротив і потребує значно ґрунтовнішої аргументації, ніж та, що узгоджується з наявними засадами. Показовою в цьому контексті є ситуація з науковими дискусіями щодо допустимості деяких спрощених процедур у кримінальному провадженні. Пропозиції, спрямовані на підвищення процесуальної ефективності, нерідко відхиляли саме через суперечність із доктринальним розумінням повноцінності судового розгляду та гарантій прав учасників процесу, навіть за наявності емпіричних даних про їхню практичну дієвість. Такий підхід, попри певний ризик надмірного консерватизму, має вагомі підстави: він убезпечує кримінальне процесуальне право від упровадження теоретичних конструкцій, здатних порушити внутрішню узгодженість системи й підірвати її засадничі гарантії.

Співвідношення доктринальної верифікації з емпіричною перевіркою висвітлює одну з принципових особливостей юридичної науки, порівняно з природничими дисциплінами. Якщо в останніх верифікація теорії традиційно пов'язується з контрольованим експериментом або систематичним спостереженням (хоча й тут є проблема теоретичної навантаженості емпіричних даних), то в кримінальному процесуальному праві перевірку здійснюють через інші канали, зокрема аналіз судової практики, узагальнення статистичних даних, оцінювання ефективності процесуальних інститутів у реальних умовах правозастосування тощо. Проте лише емпірична результативність не є достатньою підставою для доктринального визнання. Тому навіть у випадках, коли практика може підтверджувати дієвість певного механізму, він може не мати підтримки, якщо суперечить доктринальним засадам. Показовими прикладами є неприйнятність певних механізмів та процедур, коли процесуальна економія, що є основою їх розроблення, не узгоджена з базовими уявленнями про природу кримінального процесу.

Питання про критерії доктринальної верифікації наштовхується на суттєву епістемологічну проблему, адже ці критерії переважно функціонують як імпліцитне знання наукової спільноти. Їх опановують дослідники через освітній процес, наукову комунікацію, участь у дискусіях і рецензуванні, проте зрідка вони набувають форми чітко визначених систематизованих вимог. Така імпліцитність зумовлена, на нашу думку, кількома чинниками, серед яких складність формалізації оцінних суджень, що завжди містять елемент наукової інтуїції, розбіжності між науковими школами щодо ієрархії доктринальних цінностей, а також динамічність доктрини, яка не дає змоги зафіксувати критерії як незмінну систему.

Не претендуючи на вичерпність, вважаємо можливим виокремити основні критерії, які найпослідовніше простежуються в практиці доктринальної оцінки наукових гіпотез у кримінальному процесуальному праві, а саме системну сумісність, телеологічну відповідність і принципову узгодженість. Зауважимо, що ці критерії не утворюють ієрархії та не є взаємозамінними, кожен з них відображає окремий аспект доктринальної перевірки. Системною сумісністю вважаємо здатність гіпотези інтегруватися в наявну систему процесуального знання, не порушуючи цілісності її внутрішніх зв'язків. Цей критерій спрямований передусім на запобігання фрагментації наукового знання. Телеологічна відповідність потребує, щоб пропонуванa конструкція узгоджувалася із цільовими настановами кримінального процесу в тому їх розумінні, яке сформоване доктриною. Принципова узгодженість полягає у відсутності суперечностей між гіпотезою і тими засадничими положеннями кримінального процесу, які доктрина визнає непорушними.

Слід зазначити, що наукові гіпотези мають відповідати не лише змістовим доктринальним засадам, а й якісним характеристикам доктрини (Maksymov, 2013; Panov, 2022), головними з яких є аргументованість, доведеність й обґрунтованість. Аргументованість наукової гіпотези передбачає, що дослідник вибудовує логічно послідовну систему доводів, кожен з яких ґрунтується на визнаних наукових методах і верифікованих даних. Має значення не лише формальна наявність аргументів, а й їх переконливість і достатність. Від аргументованості відрізняється доведеність, яка стосується передусім внутрішньої якості гіпотези, її несуперечливості, здатності пояснювати різнопорядкові процесуальні явища й витримувати критичний аналіз. Обґрунтованість своєю чергою пов'язана із зовнішнім виміром гіпотези, її відповідністю системі кримінального процесуального права загалом, зокрема конституційними засадами й міжнародними стандартами, що визначають межі допустимих теоретичних рішень.

Доктринальна верифікація, попри її значення для розвитку науки, не може претендувати на роль абсолютного мірила наукової істинності. Історична обумовленість доктрини, мабуть, є найсуттєвішим з її обмежень, оскільки доктринальні положення, сформовані в одних правових і суспільних умовах, можуть виявитися неадекватними за суттєвої зміни цих умов. Слід згадати, як змінювалися уявлення про допустимі форми кримінального провадження в контексті демократичних трансформацій. Ще одне обмеження, пов'язане з національним характером, доктрини полягає у тому, що критерії, вироблені в межах однієї правової традиції, не завжди прийнятні для оцінки ідей, що виникають в іншому правовому контексті. Нарешті, не можна ігнорувати внутрішню неоднорідність самої доктрини, адже співіснування різних наукових шкіл означає, що та сама гіпотеза може отримати різну доктринальну оцінку залежно від позиції конкретного рецензента.

Проблема співвідношення доктринального консерватизму та наукового новаторства є чи найгострішою дилемою в розвитку науки кримінального процесуального права. Консервативна функція доктрини полягає в збереженні стабільності, послідовності та дисципліни наукового знання. Без неї кримінальне процесуальне право як наука втратило б ту внутрішню зв'язність, яка дає змогу кожне нове положення оцінювати в контексті цілісної теоретичної системи. Особливо значущою ця функція стає в періоди законодавчих реформ, коли на хвилі практичної потреби у швидких змінах виникає спокуса впроваджувати теоретичні конструкції без належної перевірки їхньої сумісності з базовими засадами процесу.

Утім зворотний бік цього консерватизму – у загрозі догматизації, коли нову ідею відкидають не внаслідок виявлення її змістової хибності, а лише через формальну невідповідність усталеним поглядам. Межу між виправданою обережністю та необґрунтованим догматизмом визначають характером аргументації, тобто якщо відхилення гіпотези спирається на конкретний аналіз її суперечностей із доктринальними засадами – це легітимний вияв верифікаційної функції, якщо ж воно зводиться до посилення на «загальноприйнятність» поглядів без пояснення, чому саме нова ідея є неприйнятною, – це вже ознака догматизації. Критерієм розмежування є не результат оцінювання (відхилення чи прийняття), а якість доктринальної аргументації. Розв'язання окресленої дилеми можливе лише за умови підтримання відкритого наукового дискурсу, у якому критичному аналізу підлягають як нові гіпотези, так і доктринальні положення. В історії науки кримінального процесуального права є чимало випадків, коли положення, що протягом тривалого часу вважали незаперечними, поступово переглядали під впливом нових аргументів (наприклад, еволюція доктринальних уявлень про допустимі межі диспозитивності в кримінальному

процесі). Такі трансформації засвідчують, що доктрина не є закритою системою, вона зберігає здатність до оновлення за умови, що нові ідеї пропонують з належним рівнем аргументації та доведеності.

Висновки

Отже, верифікаційна функція доктрини кримінального процесуального права за своїм змістом є не тільки оцінною, а й конструктивною. Перевірка наукової гіпотези через доктринальні засади не зводиться до рішення «прийняти» або «відхилити», натомість вона здатна виявити напрями доопрацювання гіпотези, вказати на її слабкі ланки й окреслити умови, за яких вона може набути доктринальної прийнятності. Тому доктринальну верифікацію слід характеризувати не стільки як механізм відсіювання хибних гіпотез, скільки як засіб їхнього вдосконалення ще до набуття ними статусу усталеного наукового знання.

Як убачається, жоден із критеріїв верифікації, серед основних з яких було виокремлено системну сумісність, телеологічну відповідність, принципову узгодженість, окремо не є достатнім для повноцінної оцінки наукової гіпотези. Гіпотеза може бути системно сумісною, але телеологічно невідповідною, або, навпаки, відповідати завданням кримінального процесу, але порушувати його принципову узгодженість. Це означає, що доктринальна верифікація за своєю природою є комплексною процедурою і спроби звести її до одного визначального критерію можуть призвести до спотворення результатів оцінювання.

Практичне значення отриманих результатів полягає в необхідності подальшого розвитку в науці кримінального процесуального права культури доктринальної аргументації, за якої дослідники не просто посилаються на доктринальні положення або констатують їх наявність, а демонструють конкретний механізм

співвіднесення своєї гіпотези з доктринальними засадами, включно з поясненням, чому гіпотеза відповідає або не відповідає критеріям верифікації, як вона здатна розвинути наявну доктрину, а не лише вписатися в неї. Широке застосування такого підходу, зокрема в дисертаційній практиці та науковій експертизі, сприятиме підвищенню якості наукових досліджень і зменшенню розриву між теоретичними розробками та потребами право-застосування.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розроблення диференційованої системи доктринальної верифікації, яка враховувала б характер і рівень новизни гіпотези. Очевидно, що верифікаційні вимоги до гіпотези, яка уточнює або розвиває наявне доктринальне положення, мають відрізнятись від вимог до гіпотези, що пропонує принципово нове бачення процесуального інституту. В останньому випадку доктринальна перевірка неминуче набуває складнішого характеру, оскільки потребує не лише оцінювання сумісності з наявними засадами, а й прогнозування наслідків можливої зміни цих засад. Розроблення відповідного методологічного інструментарію, зокрема для потреб наукової експертизи дисертаційних досліджень, становить, на нашу думку, актуальне завдання методології науки кримінального процесуального права.

Доктрина кримінального процесуального права, виконуючи верифікаційну функцію, знаходиться в стані постійного діалогу з науковим знанням, що розвивається. Ефективність цього діалогу залежить від готовності наукової спільноти дотримуватися подвійного стандарту критичності: вимагати належного обґрунтування від нових гіпотез і водночас підтримувати таку саму вимогливість стосовно доктринальних положень. Лише за цієї умови доктрина зможе повноцінно виконувати свою верифікаційну функцію, не перетворюючись на перешкоду для розвитку наукового знання.

References

- [1] Dobrianska, N.V. (2025). The role of legal doctrine in the modern law-making process: scientific influence on the formation of legal norms. *Kyiv Journal of Law*, 3, 9-15. DOI: 10.32782/kjl/2025.3.1
- [2] Kleshchenko, N.O. (2022). The role of legal doctrine in the formation of national legislation: current realities. *Legal Scientific Electronic Journal*, 6, 31-33. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-6/5
- [3] Kostytskyi, M. (2020). Constitutional Court and legal doctrine. *Doctrinal approaches in the activities of the Constitutional Court of Ukraine*: collection of materials and theses of the scientific-practical online conference (pp. 25-28). Kyiv: Vaite. Retrieved from https://ccu.gov.ua/sites/default/files/zbirka_28.10.2020.pdf
- [4] Maksymov, S. (2013). Legal doctrine: philosophical and legal approach. *Law of Ukraine*, 9, 34-54.
- [5] Nor, V., & Kaplina, O. (2022). The role of doctrine in ensuring the evolutive dynamics of criminal procedural law. *Law of Ukraine*, 1, 105-130. DOI: 10.33498/louu-2022-01-105
- [6] Panov, M. (2022). Legal doctrine and its significance for the practice of law-making, law enforcement and the development of legal science: methodological aspects of research. *Law of Ukraine*, 1, 9-22. DOI: 10.33498/louu-2022-01-009
- [7] Pohoretskyi, M.A. (2021). The concept of criminal process and its scientific and practical significance. *Bulletin of Criminal Justice*, 1-2, 28-51. DOI: 10.17721/2413-5372.2021.1-2/28-51

- [8] Rabinovych, P.M., Rabinovych, S.P., & Pankevych, O.Z. (2023). Scientific doctrine as a conceptual and methodological foundation for the implementation of international human rights standards in Ukraine. *State Building and Local Self-Government*, 46, 11-27. DOI: 10.31359/1993-0941-2023-46-11
- [9] Semenikhin, I.V. (2012). *Legal doctrine: general theoretical analysis*. O.V. Petryshyn (Eds.). Kharkiv: Yurait.
- [10] Semenikhin, I.V. (2009). Legal doctrine: concepts and features. *State construction and local self-government*, 18, 127-139. Retrieved from <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0238af9d-6c14-49e5-b822-f802712ec796/content>
- [11] Starykova, S.I. (2018). Concept, features and current issues of legal doctrine. *Current Problems of National Jurisprudence*, 3, 47-51. Retrieved from https://apnl.dnu.in.ua/3_2018/12.pdf
- [12] Taran, O., & Shumeiko, D. (2025). Interdisciplinary methodology in research on problems of war crimes investigation. *Science and Law Enforcement*, 3(69), 52-59. DOI: 10.33270/0525693.5
- [13] Tepliuk, M., & Yushchik, O. (2022). Legal doctrine of Ukraine: towards defining the concept. *Law of Ukraine*, 10, 59-69. DOI: 10.33498/louu-2022-10-059
- [14] Yushchik, O. (2021). Legal doctrine of Ukraine: relevance and scientific and methodological foundations. *Law of Ukraine*, 2, 13-28. DOI: 10.33498/louu-2021-02-013
- [15] Yevhrafova, Ye. (2010). Doctrines and concepts in the legal system of Ukraine: forms and spheres of application. *Law of Ukraine*, 5, 77-84.

Список використаних джерел

- [1] Добрянська Н. В. Роль правової доктрини в сучасному правотворчому процесі: науковий вплив на формування норм права. *Київський часопис права*. 2025. № 3. С. 9–15. DOI: 10.32782/kij/2025.3.1
- [2] Клещенко Н. О. Роль правової доктрини на формування національного законодавства: реалії сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 31–33. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-6/5
- [3] Костицький М. Конституційний Суд і правова доктрина. *Доктринальні підходи в діяльності Конституційного Суду України* : зб. матеріалів і тез наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 28 жовт. 2020 р.). Київ : Ваіте, 2020. С. 25–28. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/zbirka_28.10.2020.pdf
- [4] Максимов С. Правова доктрина: філософсько-правовий підхід. *Право України*. 2013. № 9. С. 34–54.
- [5] Нор В., Капліна О. Роль доктрини в забезпеченні еволютивної динаміки кримінального процесуального права. *Право України*. 2022. № 1. С. 105–130. DOI: 10.33498/louu-2022-01-105
- [6] Панов М. Правова доктрина та її значення для практики правотворення, правозастосування і розвитку юридичної науки: методологічні аспекти дослідження. *Право України*. 2022. № 1. С. 9–22. DOI: 10.33498/louu-2022-01-009
- [7] Погорецький М. А. Поняття кримінального процесу та його наукове і практичне значення. *Вісник кримінального судочинства*. 2021. № 1–2. С. 28–51. DOI: 10.17721/2413-5372.2021.1-2/28-51
- [8] Рабінович П. М., Рабінович С. П., Панкевич О. З. Наукова доктрина як концептуально-методологічний фундамент впровадження в Україні міжнародних стандартів прав людини. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2023. Вип. 46. С. 11–27. DOI: 10.31359/1993-0941-2023-46-11
- [9] Семеніхін І. В. Правова доктрина: загальнотеоретичний аналіз / наук. ред. О. В. Петришин. Харків : Юрайт, 2012. 88 с.
- [10] Семеніхін І. В. Правова доктрина: поняття та особливості. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2009. Вип. 18. С. 127–139. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0238af9d-6c14-49e5-b822-f802712ec796/content>
- [11] Старикова С. І. Поняття, особливості та актуальні питання правової доктрини. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 3. С. 47–51. URL: https://apnl.dnu.in.ua/3_2018/12.pdf
- [12] Таран О., Шумейко Д. Міждисциплінарна методологія в дослідженнях проблем розслідування воєнних злочинів. *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 3 (69). С. 52–59. DOI: 10.33270/0525693.5
- [13] Теплюк М., Ющик О. Юридична доктрина України: до визначення поняття. *Право України*. 2022. № 10. С. 59–69. DOI: 10.33498/louu-2022-10-059
- [14] Ющик О. Юридична доктрина України: актуальність і науково-методологічні основи. *Право України*. 2021. № 2. С. 13–28. DOI: 10.33498/louu-2021-02-013
- [15] Євграфова Є. Доктрини та концепції у правовій системі України: форми і сфери застосування. *Право України*. 2010. № 5. С. 77–84.

TARAN Olena

Doctor of Law, Professor, Head of the Department of criminal procedure of the National Academy of Internal Affairs

03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4752-9924>;

CHERNIAVSKYI Serhii

Doctor of Law, Professor, Vice-Rector of the National Academy of Internal Affairs

03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2711-3828>

Scientific Doctrine of Criminal Procedural Law as an Instrument of Verification of Scientific Hypotheses

Abstract. The article examines the verification function of the doctrine of criminal procedural law, which consists in checking scientific hypotheses for their compliance with the fundamental theoretical foundations of the science of criminal procedural law. The doctrine is considered as a dynamic mechanism for evaluating and legitimizing scientific knowledge, rather than merely a static system of established views, which ensures systemic integrity and continuity of scientific knowledge. The relationship between doctrinal verification and empirical testing is analyzed, and the priority of normative criteria over exclusively pragmatic considerations of effectiveness in evaluating scientific hypotheses is established, which is related to the very nature of criminal procedural law, its purpose, practice of formation and application, as well as significant substantive differences from other branches of scientific knowledge. Doctrinal verification is revealed through a system of criteria of compatibility, consistency, and teleological correspondence, which allow assessing not only the absence of contradictions with existing knowledge, but also the overall ability of a new hypothesis to integrate into the general theoretical system of criminal procedural law. It is emphasized that scientific hypotheses must comply not only with substantive doctrinal foundations but also with the qualitative characteristics of the doctrine itself, the main of which are argumentation, provability, and validity. The problem of the relationship between doctrinal conservatism and scientific innovation is investigated. The limits of doctrinal verification are determined taking into account the historical conditioning of the doctrine, its national specificity, and internal heterogeneity. Practical recommendations are formulated for the development of a differentiated system of criteria for doctrinal verification, the creation of mechanisms for institutionalized scientific discussion around controversial hypotheses, and the introduction of methodology for doctrinal substantiation in dissertation research.

Keywords: doctrine; criminal procedural law; verification; scientific hypothesis; legal doctrine; methodology.